

رابطه هویت و هوش معنوی بر خلاقیت

علی اکبر صلاحی^۱، آناهیتا قدوسی^۲

^۱ مدرس و مشاور دانشگاه، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گارامام خمینی (ره) - شهری

^۲ دانش آموخته مقطع کارشناسی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گارامام خمینی (ره) - شهری

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی هویت و هوش معنوی بر خلاقیت انجام شد. روش پژوهش کمی و از نوع همبستگی بود. حجم نمونه ۵۰ نفر بصورت در دسترس که در سال ۹۹، تهران بودند، انجام شد. به منظور سنجش متغیرها از آزمون سبک های هویت صلاحی، پرسشنامه هوش معنوی بدیع و همکاران و پرسشنامه سنجش خلاقیت تورنس استفاده گردید. برای تحلیل داده ها و نتیجه گیری، فرضیه اصلی از روش آماری تحلیل واریانس و برای فرضیه های فرعی ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج آماری حاصله از Sig. در تحلیل واریانس نمره ۰/۰۰۱ و ۰/۲۳۸ بود، به ترتیب نشان داد بین هویت و هوش معنوی رابطه معناداری وجود دارد، اما بین هویت و خلاقیت رابطه معناداری وجود ندارد. زیرا نمره Sig. بزرگتر از ۰/۰۵ شد. نمره Sig. برای فرضیه های فرعی ۰/۰۰۰، ۰/۰۰۰ و ۰/۱۴۳ بود، به ترتیب بین هویت و هوش معنوی، هویت و خلاقیت رابطه معنادار وجود دارد اما بین خلاقیت و هوش معنوی رابطه معناداری پیدا نشد.

واژه های کلیدی: هویت، هوش معنوی، خلاقیت.

۱. مقدمه

خلاقیت^۱ نقش حیاتی در بهبود و تکامل زندگی انسان ها دارد، به همین دلیل خلاقیت عامل مهمی در بقای جوامع در محیط پر رقابت کنونی و مملو از مسائل و مشکلات است به طوری که امروزه خلاقیت و نوآوری و ایجاد تغییر و دگرگونی مثبت در دانش آموزان امری مهم و ضروری به نظر می رسد (پنگ، چن، ژیا و رانگ^۲، ۲۰۱۷؛ به نقل از امرایی و همکاران، ۱۳۹۸). خلاقیت در فرهنگ لغت آکسفورد به عنوان "استفاده از تخیل یا ایده های اصلی برای ایجاد چیزی" تعریف شده است (درانج، آبرونز و درانج^۳، ۲۰۱۷). خلاقیت راه حل های ایجاد شده است که تازه و مفیداند اما برخلاف تصورات ما نیازی به نبوغ زیادی ندارد، اشاره دارد (ک. رید^۴، ۱۳۹۵). در رابطه با خلاقیت تعاریف متعددی ارائه شده است بطور مثال سانتروک^۵ (۲۰۰۴؛ به نقل از سیف، ۱۳۸۹). به توانایی تفکر درباره ی مسائل که در نهایت راه حل های منحصر به فرد، تازه و گاه غیر عادی می داند. ولفلک^۶ (۱۹۸۷؛ به نقل از سیف، ۱۳۸۹). به همبستگی میان دانش و خلاقیت اشاره دارد. همچنین گیلفورد^۷ (۱۹۶۲؛ به نقل از سیف، ۱۳۸۹) اولین کسی که دو مفهوم تفکر همگرا و واگرا را مطرح کرد_ تفکر واگرا را عنصر مهم خلاقیت می داند. خلاقیت نیروی تخیل برای تولید یک فکر یا مفهوم جدید است، به عبارت دیگر، خلاقیت یعنی استفاده از توانایی ذهنی برای ایجاد چیزهایی که پیش از این نبوده و کارهایی که قبل از این کسی انجام نداده است (یونلو، کلمپ و شافر^۸، ۲۰۱۷).

برخی خلاقیت را ویژگی های شخصیتی افراد را محور قرار داده و خلاقیت را مجموع های از توانایی ها و خصائص فردی تلقی می کنند. خلاقیت همان پدیده های است که زندگی مدرن بشر متمدن را از زندگی ابتدایی نخستین جدا می کند (کافمن و استرنبرگ^۹، ۲۰۱۰؛ به نقل از حاجی آقائزاد، زارع نیستانک و داداشی، ۱۳۹۸). در برخی از تعریف ها به خلاقیت به صورت یک فرایند نگریسته می شود به عنوان مثال: بر مبنای دو عنصر تازگی و ارزشمند بودن، خلاقیت را این گونه تعریف می کند «فرآیندی است که نتیجه آن یک کار تازه است که توسط گروهی در یک زمان به عنوان چیزی مفید و رضایت بخش مقبول واقع شود» (بقتو^{۱۰}، ۲۰۱۰؛ به نقل از آقائزاد، زارع نیستانک و داداشی، ۱۳۹۸).

یکی از عامل ها و متغیرهایی که ممکن است در خلاقیت تاثیرگذار باشد، هوش معنوی^{۱۱} است. هوش معنوی، از دو مولفه هوش و معنویت تشکیل شده است؛ در حالیکه معنویت جست وجو برای یافتن مباحث مقدس، معنایابی تعالی است. هوش معنوی باعث توانایی فرد برای سازگاری بیشتر می شود. مفهوم هوش معنوی را استیونز^{۱۲} در سال ۱۹۹۶ برای اولین بار و سپس ایمونز^{۱۳} در سال ۱۹۹۹ آن را گسترش داد. این هوش یک توانایی توسعه یافته است برای پیدا کردن و استفاده از معانی در حل مشکلات است (دریکوند و ایمانی فر، ۱۳۹۷).

هوش معنوی باعث شکوفایی فرد می شود، به عبارت دیگر ظرفیت فرد را برای داشتن هدف اجتماعی مهم در زندگی به وسیله درک خود بالا می برد (ساکسینا و کادام^{۱۴}، ۲۰۲۰). هوش معنوی توانایی مدیریت ذهن و توانایی تصمیم گیری مناسب در هنگام ایجاد آشفتگی در زندگی یا ذهن افراد و محیط اطراف است (زوهار^{۱۵}، ۲۰۱۰؛ به نقل از موهان و تامپی^{۱۶}، ۲۰۲۰).

۱- Creativity

۲- Peng, chen, xia & Ram

۳- Drange, Irons & Drange

۴- k. Reed

۵- Santrack

۶- Woolfolk

۷- Guilford

۸- Yunlu, Clapp-Smith & Shaffer

۹- Kaufman & Sternberg

۱۰- Beghetto

۱۱- Spiritual Intelligence

۱۲- Stevens

۱۳- Emmons

۱۴- Saxena & Kadam

۱۵- Zohar

۱۶- Mohan & Thampi

هویت^۱ متغییر دیگری است که رابطه آن به همراه هوش معنوی، با متغییر خلاقیت مورد بررسی قرار گرفته است. «هویت در معنای لغوی یعنی، حقیقت و ماهیت چیزی؛ و یا هویت پاسخ به سؤال چه کسی بودن و چگونه بودن است. هویت مجموعه‌ای از باورها، اعتقادات و نگرش‌های است که از طریق کاوش در محیط فردی و میان فردی کسب می‌شود» (صلاحی، ۱۳۹۵، صص ۱۳ _ ۱۴).

جیمز مارسیا^۲ هویت را با در دو مفهوم شرح داد: کاوش و تعهد. کاوش مربوط به بحران می شود و نشان‌دهنده تمایزهای شناختی و رفتاری است. تعهد، در واقع تصمیم گیری است با در نظر گرفتن وجود یا عدم هریک از این دو مفهوم، در دوره‌ی شکل‌گیری هویت فرد می‌توان پایگاه‌های هویت فرد را تعیین کرد. مارسیا با ترکیب فقدان یا وجود این معیارها چهار پایگاه، کسب هویت، وقفه هویت، ضبط هویت و پراکندگی هویت را تعیین نمود (برک^۳، ۱۳۹۶).

در تعریف هر یک از پایگاه‌ها می‌توان گفت، پراکندگی هویت: افرادی که جهت روشنی ندارند و به ارزش‌ها و اهداف پایبند نیستند و سعی نمی‌کنند به آنها دست یابند. ضبط هویت: افرادی که بدون کاوش به ارزش‌ها و اهدافی متعهداند که صاحبان قدرت (والدین، معلمان و...) برای آن‌ها انتخاب کرده‌اند. وقفه هویت: افرادی که هنوز تعهد قطعی ندارند و در حال جمع‌آوری اطلاعات برای دستیابی به ارزش‌ها و اهداف خود هستند. کسب هویت: افرادی که به اهداف و ارزش‌هایی متعهدند و احساس سلامتی روان‌شناختی می‌کنند. (صلاحی و همکاران، ۱۳۹۷).

با توجه به تاثیر بسیار زیاد خلاقیت در رشد و پیشرفت بشر و احتمال تاثیرگذار بودن بر هوش معنوی و هویت، پژوهش حاضر درصدد بررسی رابطه بین هویت و هوش معنوی بر خلاقیت می‌باشد. و همچنین اهداف فرعی این پژوهش بررسی رابطه بین هویت و هوش معنوی، هویت و خلاقیت و هوش معنوی و خلاقیت می‌باشد. همچنین تاکنون پژوهشی با این عنوان بر روی افراد ساکن در شهر تهران صورت نگرفته بود. با توجه به آنچه که ذکر شد، فرضیه اصلی پژوهش حاضر عبارت است از اینکه بین هویت و هوش معنوی بر خلاقیت رابطه معناداری وجود دارد و فرضیات فرعی، بین هویت و هوش معنوی، هویت و خلاقیت، و هوش معنوی و خلاقیت رابطه معناداری وجود دارد (نگارنده).

جیبوی^۴ و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی توانایی ذهنی، عزت نفس و سبک‌های یادگیری با خلاقیت در بین دانش آموزان مقطع متوسطه در ایالت اوپو پرداختند. نتایج نشان داد که توانایی ذهنی، عزت نفس و سبک‌های یادگیری با خلاقیت در بین دانش آموزان مقطع دبیرستان که با موفقیت بسیار بالا رو برو بوده‌اند و در واریانس خلاقیت ۴ درصد مشترک بوده‌اند. رتور^۵ و کانگ^۶ (۲۰۱۸) به بررسی محل زندگی و جنسیت بعنوان عوامل تعیین کننده هوش معنوی پرداختند. نتایج نشان داد محل زندگی بر هوش معنوی تاثیری ندارد. اما در متغییر جنسیت، نوجوانان دختر تمایل بیشتری به معنویت، نسبت به نوجوانان پسر نشان دادند.

ریونگ و Embotang^۷ (۲۰۱۸) به بررسی تأثیر هوش هیجانی و هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستانی پرداختند. یافته ها نشان داد که از نظر جنسیت بین هوش هیجانی، هوش معنوی و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد. و از نظر گروه‌های نژادی بین هوش هیجانی، هوش معنوی و پیشرفت تحصیلی تفاوت معناداری دیده شد. نتایج نشان داد که بین هوش هیجانی و هوش معنوی رابطه مثبت و معناداری با پیشرفت دانشجویان وجود دارد. هر دو متغیر قادر به پیش‌بینی ۷۰/۵۶٪ از نتایج دانش آموز هستند.

۱- Identity

۲- James Marcia

۳- Berg

۴- Jiboye

۵- Rathour

۶- Kang

۷- Rayung & Ambotang

راژلین^۱ و جاستیسیس (۲۰۱۶) رابطه پیشرفت هویت نوجوانان، تفکیک خود و سبک های فرزندپروری پرداختند. نتایج نشان داد اثرات غیر مستقیم قابل توجهی از سبک های فرزندپروری والدین در رشد هویت نوجوانان و تفکیک خود در پسران وجود دارد. همچنین سبک های فرزند پروری تاثیر مستقیمی در رشد هویت و تفکیک خود در دختران داشت. سوال اساسی پژوهش حاضر این است که آیا بین رابطه هویت و هوش معنوی بر خلاقیت رابطه معناداری وجود دارد؟ سوالات فرعی پژوهش این است که آیا بین هویت و هوش معنوی، هویت و خلاقیت، و هوش معنوی و خلاقیت رابطه معنادار وجود دارد؟

روش

روش تحقیق حاضر کمی و از نوع همبستگی^۲ می باشد. جامعه پژوهش حاضر شامل کلیه افراد ساکن تهران در سال ۹۹، می باشد. نمونه آماری، شامل ۵۰ نفر از دانشجو که ۳۰ زن و ۲۰ مرد با دامنه سنی ۱۵ تا ۵۶ سال می باشند که همچنین حجم نمونه و روش گردآوری نمونه گیری در دسترس است. در این پژوهش از آزمون سبک های هویت صلاحی، پرسشنامه هوش معنوی بدیع و همکاران و پرسشنامه سنجش خلاقیت تورنس به عنوان ابزار استفاده شد.

برای بررسی هویت از آزمون سبک های هویت صلاحی استفاده شد، که آزمون سبک های هویت شامل ۴۵ سوال می باشد، برای تعیین پایایی آن از نرم افزار SPSS^۳ استفاده شد که ضریب آلفای کرونباخ^۴ آن ۰/۹۰ به دست آمد؛ در ادامه چهار سازه مکنون بدست آمد که مولفه مذهبی ۱۳ سوال، مولفه ملی ۱۲ سوال، مولفه فردی ۱۱ سوال و مولفه اجتماعی ۹ سوال مورد تایید قرار گرفت. سایر شاخص های برازش در تحلیل عامل تاییدی نیز از میزان مناسبی برخوردار بودند. در این آزمون هر سوال دارای یک طیف هفت درجه ای کاملاً موافقم (۷ نمره) تا کاملاً مخالفم (۱ نمره) می باشد؛ البته شیوه نمره گذاری در سوال دوم معکوس است. در نهایت، مجموع نمرات شامل طیفی بین نمره ۳۱۵ تا ۴۵ است. لذا نمرات بین ۴۵ تا ۱۳۴ بیانگر هویت پایین، نمرات ۱۳۵ تا ۲۲۵ بیانگر هویت متوسط و نمرات ۲۲۶ تا ۳۱۵ بیانگر هویت بالا می باشد (صلاحی و همکاران، ۱۳۹۷). برای بررسی هوش معنوی از پرسشنامه هوش معنوی که توسط بدیع و همکاران در سال ۱۳۸۹ تهیه گردید و شامل ۴۲ گویه و ۴ مولفه بود استفاده شد. مولفه تفکر کلی و بعد اعتقادی ۱۲ گویه، مولفه توانایی مقابله و تعامل با مشکلات ۱۴ گویه، مولفه پرداختن به سجایای اخلاقی ۹ گویه، مولفه خودآگاهی و عشق و علاقه ۷ گویه می باشد. این پرسشنامه دارای یک طیف ۵ درجه ای کاملاً موافقم (نمره ۱) تا کاملاً مخالفم (۵ نمره) می باشد (بدیع و همکاران، ۱۳۸۹).

آزمونی که تحت عنوان سنجش خلاقیت تورنس در ایران شناخته می شود در واقع کوتاه شده و استاندارد شده آن می باشد که توسط دکتر عابدی استاد دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۲ ساخته و معرفی گردید. این آزمون دارای ۶۰ سوال می باشد، این آزمون در واقع ۴ عامل تشکیل دهنده ۴ عنصر خلاقیت تورنس^۵ (۱۹۷۹) - یعنی سیالی (سوال ۱-۱۵)، ابتکار (سوالات ۳۱-۴۵)، انعطاف (سوالات ۱۶-۳۰). و بسط (سوالات ۴۶-۶۰) را مورد سنجش قرار می دهد. دامنه کل نمره خلاقیت هر آزمودنی بین ۰ تا ۱۲۰ خواهد بود.

طبق تحقیقات دکتر عابدی آزمون خلاقیت از نظر روایی محتوی (نظر صاحب نظران) مورد تایید استاد راهنما قرار گرفته است. با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای میزان خلاقیت کل، مقیاس سیالی، مقیاس انعطاف پذیری، ابتکار و بسط به ترتیب نتایج ۰/۸۷، ۰/۸۷، ۰/۸۱، ۰/۳۷ و ۰/۷۰ گزارش شده است. که این نتایج نیز در سطح کمتر از ۰/۵۰ معنی دار است. میزان خلاقیت: خلاقیت بسیار زیاد: از ۱۲۱ الی ۱۱۱، خلاقیت زیاد: از ۱۱۱ الی ۵۸، متوسط: از ۵۸ الی ۵۸، خلاقیت کم: از ۵۸ الی ۸۱، خلاقیت بسیار کم: از ۸۱ الی پایین (صلاحی و همکاران، ۱۳۹۷).

۱- Ragelienė

۲- Correlation

۳- Statistical Package for the Social Sciences

۴- Cronbach's alpha

۵- Torrance

در آمار توصیفی از نما، مد، میانگین، انحراف معیار، واریانس، جدول و نمودار استفاده شد و در آمار استنباطی، بدلیل اینکه فرضیه اصلی دارای سه متغیر بود از روش آماری تحلیل واریانس^۱ (ANOVA) استفاده شد و برای فرضیه های فرعی از روش آماری ضریب همبستگی پیرسون^۲، استفاده شد. داده های موجود توسط نرم افزار آماری SPSS ۲۶ استفاده شد.

یافته ها

در بخش نتایج ابتدا به بررسی سن و جنسیت پرداخته ایم، که به آن آمار توصیفی می گویند. در بخش دیگر به بررسی رابطه بین متغیرها پرداخته ایم که به آن آمار استنباطی می گویند.

جدول ۱- توزیع فراوانی سن و جنس و تحصیلات

		سن	جنس	تحصیلات
N	Valid	۵۰	۵۰	۵۰
	Missing	۰	۰	۰
Mean		۲۸,۷۶	۱,۴۰	۳,۵۸
Std. Error of Mean		۱,۳۴۰	۰,۷۰	۰,۱۶۲
Median		۲۵,۰۰	۱,۰۰	۴,۰۰
Mode		۲۱ ^a	۱	۴
Std. Deviation		۹,۴۷۷	۰,۴۹۵	۱,۱۴۴
Variance		۸۹,۸۱۹	۰,۲۴۵	۱,۳۱۰
Range		۴۱	۱	۵
Minimum		۱۵	۱	۱
Maximum		۵۶	۲	۶
Sum		۱۴۳۸	۷۰	۱۷۹

در جدول شماره ۱، از ۵۰ نفر نمونه آماری مورد مطالعه، میانگین رده سنی و جنسیت و میزان تحصیلات آن ها به ترتیب ۲۸,۷۶، ۱,۴۰ و ۳,۵۸ بدست آمده است؛ کمترین و بیشترین مقدار عددی متغیر سن به ترتیب ۱۵ و ۵۶ سال می باشد.

جدول ۲- وضعیت سن

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	۱۵	۱	۲,۰	۲,۰	۲,۰
	۱۷	۱	۲,۰	۲,۰	۴,۰
	۱۹	۱	۲,۰	۲,۰	۶,۰
	۲۱	۷	۱۴,۰	۱۴,۰	۲۰,۰
	۲۳	۴	۸,۰	۸,۰	۲۸,۰
	۲۴	۷	۱۴,۰	۱۴,۰	۴۲,۰
	۲۵	۶	۱۲,۰	۱۲,۰	۵۴,۰
	۲۶	۱	۲,۰	۲,۰	۵۶,۰

^۱- Analysis of variance

^۲- Pearson Correlation Coefficient

۲۷	۱	۲,۰	۲,۰	۵۸,۰
۲۸	۳	۶,۰	۶,۰	۶۴,۰
۲۹	۱	۲,۰	۲,۰	۶۶,۰
۳۰	۱	۲,۰	۲,۰	۶۸,۰
۳۱	۳	۶,۰	۶,۰	۷۴,۰
۳۲	۱	۲,۰	۲,۰	۷۶,۰
۳۳	۲	۴,۰	۴,۰	۸۰,۰
۳۵	۱	۲,۰	۲,۰	۸۲,۰
۳۶	۱	۲,۰	۲,۰	۸۴,۰
۳۷	۱	۲,۰	۲,۰	۸۶,۰
۳۸	۱	۲,۰	۲,۰	۸۸,۰
۳۹	۱	۲,۰	۲,۰	۹۰,۰
۴۴	۱	۲,۰	۲,۰	۹۲,۰
۴۶	۱	۲,۰	۲,۰	۹۴,۰
۵۶	۳	۶,۰	۶,۰	۱۰۰,۰
Total	۵۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

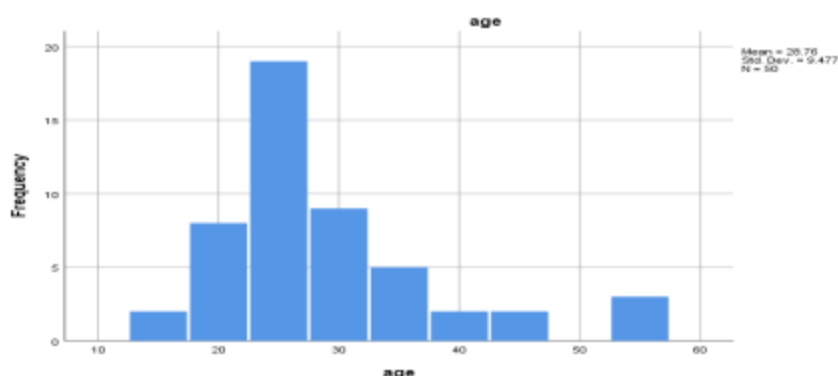
در جدول ۲، ستون اول تمام مقادیر معلوم شده برای متغیر سن ارائه شده است، ستون دوم تعداد داده‌هایی را که این مقدار دارند نشان می‌دهد. ستون سوم نشان دهنده درصد تمام داده‌هایی را که این مقدار معین را دارند، است؛ ستون چهارم هم درصد تمامی داده‌های معتبری را ارائه می‌کند که به این مقدار مربوط می‌شوند و ستون پنجم نیز درصد فراوانی تجمعی را برای متغیر سن نشان می‌دهد. لذا با توجه به جدول ۲، مقادیر معلوم شده برای متغیر سن ۱۵ تا ۵۶ می‌باشد.

جدول ۳- وضعیت جنسیت

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid zan	۳۰	۶۰,۰	۶۰,۰	۶۰,۰
mard	۲۰	۴۰,۰	۴۰,۰	۱۰۰,۰
Total	۵۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

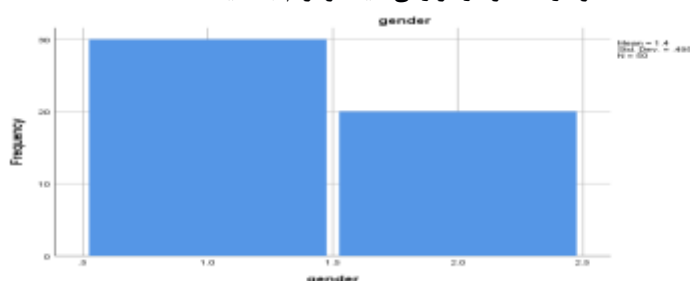
با توجه به جدول ۳، تعداد داده‌های موجود، درصد تمام داده‌های موجود، درصد تمامی داده‌های معتبر برای زن‌ها ۳۰، ۶۰ و ۶۰ و برای مردها به ترتیب ۲۰، ۴۰ و ۴۰ است. همچنین فراوانی تجمعی متغیر جنسیت زن، ۶۰ و برای مرد، ۱۰۰ بدست آمده است.

نمودار ۱- نمودار فراوانی هیستوگرام ۱ سن

در نمودار ۱، نمودار هیستوگرام متغیر سن را نشان می‌دهد. در محور افقی و عمودی به ترتیب سن و فراوانی نشان داده شده است. برون داد نمودار هیستوگرام متغیر سن نشان می‌دهد بیشتر نمونه‌ها در دامنه سنی ۲۰ تا ۳۰ قرار دارند.

نمودار ۲- نمودار فراوانی هیستوگرام جنسیت

در نمودار ۲، نمودار هیستوگرام متغیر جنسیت را نشان می‌دهد. در محور افقی و عمودی به ترتیب جنسیت و فراوانی نشان داده شده است. برون داد نمودار هیستوگرام متغیر جنسیت نشان می‌دهد تعداد زنان بیشتر از آقایان است.

جدول ۴- آنوا

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
هوش معنوی	Between Groups	۱۹۷۳۱,۳۳۳	۳۵	۵۶۳,۷۵۲	۵,۴۱۱	.۰۰۱
	Within Groups	۱۴۵۸,۶۶۷	۱۴	۱۰۴,۱۹۰		
	Total	۲۱۱۹۰,۰۰۰	۴۹			
خلاقیت	Between Groups	۱۲۹۲۸,۱۸۷	۳۵	۳۶۹,۳۷۷	۱,۴۳۴	.۲۳۸
	Within Groups	۳۶۰۵,۳۳۳	۱۴	۲۵۷,۵۲۴		
	Total	۱۶۵۳۳,۵۲۰	۴۹			

با توجه به اطلاعات جدول ۴، در تحلیل واریانس بین هویت و هوش معنوی با $\text{Sig. } 0.001$ رابطه معناداری وجود دارد. اما بین هویت و خلاقیت با $\text{Sig. } 0.238$ رابطه معناداری وجود ندارد. زیرا در مقدار قراردادی 0.05 کمتر رابطه معنادار وجود دارد و از 0.05 بیشتر رابطه معنادار وجود ندارد. در نتیجه فرض صفر تایید و فرض خلاف رد شد.

جدول ۵- همبستگی هویت و هوش معنوی

	هویت	هوش معنوی
هویت	Pearson Correlation	۱
	Sig. (۲-tailed)	-.۶۶۴**
	N	۵۰
هوش معنوی	Pearson Correlation	-.۶۶۴**
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰
	N	۵۰

**. Correlation is significant at the ۰,۰۱ level (۲-tailed).

در جدول ۵، به بررسی رابطه هویت و هوش معنوی پرداخته شده که با توجه به اینکه Sig. نمره ۰,۰۰ شده و از ۰,۰۵ کمتر شده است، در نتیجه با احتمال ۹۵٪ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.

جدول ۶- همبستگی هویت و خلاقیت

	هویت	خلاقیت
هویت	Pearson Correlation	۱
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۴**
	N	۵۰
خلاقیت	Pearson Correlation	.۰۰۴**
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰
	N	۵۰

**. Correlation is significant at the ۰,۰۱ level (۲-tailed).

در جدول ۶، به بررسی رابطه هویت و خلاقیت پرداخته شده که با توجه به اینکه Sig. نمره ۰,۰۰ شده و از ۰,۰۵ کمتر شده است، در نتیجه با احتمال ۹۵٪ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.

جدول ۷- همبستگی خلاقیت و هوش معنوی

	خلاقیت	هوش معنوی
خلاقیت	Pearson Correlation	۱
	Sig. (۲-tailed)	.۲۱۰
	N	۵۰
هوش معنوی	Pearson Correlation	.۲۱۰
	Sig. (۲-tailed)	.۱۴۳
	N	۵۰

**. Correlation is significant at the ۰,۰۱ level (۲-tailed).

در جدول ۷، به بررسی رابطه خلاقیت و هوش معنوی پرداخته شده که با توجه به اینکه Sig. نمره ۰,۱۴۳ شده و از ۰,۰۵ بیشتر شده است، در نتیجه با احتمال ۹۵٪ رابطه معنادار و مثبتی وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به نتایج حاصله در جداول ۴، ۵، ۶ و ۷ در تحلیل واریانس بین هویت و هوش معنوی رابطه معناداری وجود دارد، اما بین هویت و خلاقیت رابطه معناداری وجود ندارد. در فرضیه های فرعی بین هویت و هوش معنوی رابطه معناداری وجود دارد، علاوه بر آن بین هویت و خلاقیت نیز رابطه معناداری وجود دارد اما بین خلاقیت و هوش معنوی رابطه معناداری یافت نشد. می توان نتیجه گرفت که افرادی که دارای سطوح هویت بالا هستند خلاقیت و هوش معنوی بالایی دارند با برعکس. اما خلاقیت بالا یا پایین لزوما باعث هوش معنوی بالا یا پایین نیست.

شیخ نژاد، سمی و اکبری داغی^۱ (۲۰۱۸) به بررسی رابطه بین سبک های هویت و هوش معنوی با طلاق عاطفی در دانشجویان متاهل پرداخته اند. یافته ها نشان داد که سبک هویت و هوش معنوی با طلاق عاطفی ارتباط معناداری داشت. علاوه بر این، سبک هویت و هوش معنوی بر طلاق عاطفی موثر بود. شباهت پژوهش حاضر با پژوهش فوق در دو متغیر هویت و هوش معنوی است که نتایج یکسانی را داشت در واقع بین هویت و هوش معنوی رابطه معناداری وجود دارد. متغیر خلاقیت در پژوهش حاضر و در پژوهش فوق از متغیر طلاق عاطفی استفاده شده است.

سیشنگ و همکاران^۲ (۲۰۱۷) به بررسی نقش واسطه ای هوش معنوی بر هوش هیجانی و هویت در نوجوانان پرداختند. طبق یافته ها هوش معنوی با هوش هیجانی و هویت ارتباط معناداری دارد. نتایج نشان داد نوجوانان با هوش معنوی بالاتر، نسبت به افرادی که از نظر هوش معنوی پایین تری بودند، دارای هویت سالم تری بودند. در پژوهش فوق همانند پژوهش حاضر از دو متغیر هوش معنوی و هویت استفاده شده است که نتایج یکسان آن حاکی از رابطه معنادار بین هوش معنوی و هویت بود. از تفاوت بین پژوهش فوق با پژوهش حاضر می توان از متغیر به ترتیب هوش هیجانی و خلاقیت نام برد. تامانایی فر و پناه^۳ (۲۰۱۹) به بررسی تأثیرات روان شناختی هوش معنوی و خلاقیت بر خوشبختی پرداختند. نتایج نشان داد تولید معنای شخصی (مؤلفه هوش معنوی) و سیالی و نوآوری (مؤلفه های خلاقیت) پیش بینی کننده قوی برای خوشبختی هستند. پژوهش حاضر به همراه پژوهش فوق به بررسی دو متغیر هوش معنوی و خلاقیت پرداخته است. اما در نتیجه گیری پژوهش فوق رابطه معناداری بین هوش معنوی و خلاقیت یافت در صورتی که پژوهش حاضر رابطه معناداری بین این دو متغیر وجود نداشت.

افتخاری و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر برنامه درسی قصه گویی بر خلاقیت و هویت کودکان در دوره پیش دبستان پرداختند. نتایج نشان داد که خلاقیت تمامی آزمودنی ها در پایان برنامه ی قصه گویی افزایش یافته است. همچنین بین میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون رشد هویت کودکان تفاوت معنی داری مشاهده شد. در ادامه، نتایج نشان داد که ارتباط معناداری بین شاغل بودن مادران و خلاقیت فرزندان وجود ندارد؛ بین شاغل بودن مادران و رشد هویت کودکان رابطه معنی داری وجود داشت؛ همچنین ارتباط معناداری بین وضعیت اقتصادی خانواده و خلاقیت فرزندان وجود داشت؛ اما بین وضعیت اقتصادی خانواده و رشد هویت کودکان معنی داری مشاهده نشد. پژوهش فوق به همراه پژوهش حاضر به بررسی دو متغیر خلاقیت و هویت پرداخته است. پژوهش حاضر بر روی نوجوانان و بزرگسالان، اما پژوهش فوق بر روی کودکان پیش دبستانی انجام گرفته است.

حسینی، عطایی فر و همتی راد (۱۳۹۷) به بررسی تعیین رابطه بین خلاقیت، هوش معنوی و هوش هیجانی کارکنان با بهره وری آن ها در سازمان جهاد کشاورزی استان گلستان پرداختند. یافته های بدست آمده نشان داد که مدل با داده های این پژوهش برازش مناسب دارد و هوش معنوی، هوش هیجانی و خلاقیت سازمان کارکنان به صورت مستقیم، بهره وری نیروی انسانی را پیش بینی می نمایند. همچنین بین ابعاد هوش معنوی، هوش هیجانی و خلاقیت سازمان کارکنان با بهره وری آن ها همبستگی مستقیم و معناداری مشاهده می شود. نتایج به دست آمده نشان می دهد که ۳۱ درصد از تغییرات بهره وری کارکنان

۱- SheikNejad, Saemi & Akbari Daghi

۲- Cisheng

۳- Tamannaefar & panah

سازمان جهاد کشاورزی استان گلستان توسط هوش هیجانی، هوش معنوی و خلاقیت سازمان آنان تبیین می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که توجه به هوش هیجانی، هوش معنوی و خلاقیت سازمان کارکنان با روی بهره‌وری آن‌ها در محیط کار تأثیرگذار می‌باشد. شباهت پژوهش حاضر با پژوهش فوق در دو متغیر خلاقیت و هوش معنوی است و از تفاوت‌های این دو پژوهش می‌توان جامعه آماری را گفت که پژوهش حاضر در شهر تهران و پژوهش فوق در گلستان صورت گرفته است.

منابع

۱. افتخاری، ح؛ بنی‌اسدی، ط؛ افتخاری، ج؛ بخشی‌زاده، غ (۱۳۹۷) تأثیر برنامه‌درسی قصه‌گویی بر خلاقیت و هویت کودکان در دوره پیش‌دبستان، فصلنامه آموزش پژوهی، دوره ۱، شماره ۱۴، صص. ۵۱-۶۶.
۲. استیفن ک. رید (۱۳۹۴) روان‌شناسی شناختی نظریه‌ها و کاربردها، ترجمه. اصغر فروغ‌الدین عدل و الهام دیان‌تی - زاده، (۱۳۹۵) ویراست نهم، تهران، انتشارات روان.
۳. امرایی، ف؛ قدم‌پور، ع، ا، شریفی، ط؛ غضنفری، ا (۱۳۹۸) مقایسه تأثیر آموزش مهارت‌های وسعت بخشی تفکر و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر خلاقیت (سیالی، ابتکار، انعطاف‌پذیری، بسط) دانش‌آموزان، نشریه علمی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۴، صص. ۹۷-۱۲۸.
۴. بدیع، ع؛ سواری، ا؛ باقری دشت بزرگ، ن؛ لطیفی زادگان، و، (۱۳۸۹). ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش معنوی. اولین همایش ملی روانشناسی دانشگاه پیام نور تبریز، ۲۲ و ۲۳ اردیبهشت ماه ۱۳۸۹.
۵. برک، لورا (۲۰۱۴) روان‌شناسی رشد، ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۶)، جلد ۲، تهران، انتشارات ارسباران.
۶. حاجی‌آقازاد، ی؛ زارع‌نیستانک، م؛ داداشی، م (۱۳۹۸) رابطه خلاقیت و هوش اجتماعی در دانشجویان دانشگاه های علامه طباطبائی و شهید بهشتی، مجله علوم مراقبتی نظامی، سال ۶، شماره ۱، ۶۸-۶۱.
۷. حسینی، س، س؛ عطایی‌فر، ر؛ همتی‌راد، گ (۱۳۹۷) تعیین رابطه بین خلاقیت، هوش معنوی و هوش هیجانی کارکنان با بهره‌وری آن‌ها در سازمان جهاد کشاورزی استان گلستان، فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی، دوره ۱، شماره ۳۶، صص. ۱۷۴-۱۵۵.
۸. دریکوند، م؛ ایمانی‌فر، ن (۱۳۹۷) بررسی ارتباط هوش معنوی و میزان حمایت پرستاران از بیماران در بیمارستان - های آموزشی شهر خرم‌آباد در سال ۱۳۹۶، مجله اخلاق و تاریخ پزشکی، دوره ۱۱، شماره ۱، صص. ۲۷۸-۲۸۸.
۹. سیف، ع، ا (۱۳۹۸) روان‌شناسی پرورشی نوین. روانشناسی یادگیری و آموزش، ویرایش هفتم، تهران، نشر دوران.
۱۰. صلاحی، ع، ا (۱۳۹۵) هویت، صص ۱۴-۱۳، تهران، لوح محفوظ.
۱۱. صلاحی، ع، ا؛ همکاران (۱۳۹۷) نوجوانی و هویت، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری.
۱۲. صلاحی، ع، ا؛ همکاران (۱۳۹۷) هفت‌گام نخبه‌پروری و آزمون‌های روان‌شناختی، دانشگاه علوم و فنون هوایی ستاری.

۱۳. Cisheng, w., Shah Hefei, M.S. , Jamala, B., Aqeel, M., Ahmad, A. & Gul, M (۲۰۱۷) . The Moderating Role of Spiritual Intelligence on the relationship between Emotional Intelligence and Identity Development in Adolescents. *Foundation University Journal of Psychology*, , Vol. ۱, No. ۵, P.p ۷۷-۱۰۷.

۱۴. Drange, T, Irons, A & Drange, K. (۲۰۱۷). Creativity in the Digital Forensics Curriculum. *9th International Conference on Computer Supported Education*. Pp. ۱۰۳- ۱۰۸.

۱۵. Jiboye F T, Salaudeen O G; Adejumo O, O; Aikomo O, D, (۲۰۱۹). Mental ability, Self-esteem and Learning Styles as Correlate of Creativity among High Achieving Secondary School Students in Oyo State. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*. Volume ۴, Issue ۴. P.p. ۲۴-۴۳.

۱۶. Mohan, M.C ,Thampi, S.P. (۲۰۲۰). Influence of Spiritual intelligence on Job Stress Management among employees in banking sector of Kerala. *Our Heritage*. Vol. ۶۸. Issue ۳۰. P.p ۱۸۵۸-۱۸۶۸.
۱۷. Ragelienė, T & Justickis, V. (۲۰۱۶). Interrelations of adolescent's identity development, differentiation of self and parenting style. *Psichologija* .Vol ۵۳.Pp. ۲۴-۴۳.
۱۸. Rathour, S & Kang, T, K. (۲۰۱۸) Locale and gender as determinants of spiritual intelligence. *Indian Journal of Health and Well-being*. Vol. ۹, No. ۶, pp. ۸۱۴-۸۱۸.
۱۹. Rayung, M, N,. & Ambotang, A, S.,(۲۰۱۸). The Influence of Emotional and Spiritual Intelligence on the High School Student Outcomes. *Journal of Education & Social Policy*. Vol. ۵, No. ۱.PP. ۲۱۱-۲۲۰.
۲۰. Saxena ,N . , Kadam, M. (۲۰۲۰). Managing of Personal Finance: Impact of Spiritual Intelligence & Financial Literacy. *OurHeritage*. Vol. ۶۸.Issue ۵۱.P.p ۹۴-۱۰۳.
۲۱. SheihkNejad H, Saemi H,& Akbari Daghi H (۲۰۱۸).The Relationship between Identity Styles and Spiritual Intelligence with Emotional Divorce in Married Students. *Journal of Health and Care*. Vol. ۲۰, No. ۱, P.p ۴۸-۵۶.
۲۲. Tamannaefar, M & panah, M,H. (۲۰۱۹). Psychological Effects of Spiritual Intelligence and Creativity on Happiness. *Int J Med Invest*. Volume ۸, Issue ۲, Pp. ۹۱-۱۰۷.
۲۳. Yunlu, D. G., Clapp-Smith, R., & Shaffer, M. (۲۰۱۷). Understanding the Role of Cultural Intelligence in Individual Creativity. *Creativity Research Journal*, Vol. ۲۹. No. ۳, P.p ۲۳۶-۲۴۳.